

Розвиток творчих здібностей учнів на уроках географії

Деякі дослідники доводять, що не можна розмежовувати поняття мислення й мислення творче. Бо сам процес мислення однієї людини настільки своєрідний, загадковий, відмінний від мислення іншої людини, що завжди є актом творчим, не зважаючи на його результати та наслідки. Інші спеціалісти в цій галузі вважають, що обов'язковими ознаками творчого мислення є оригінальні висновки, нестандартні відповіді, швидкість та доцільність дій, здатність висунути нові ідеї та гіпотези, здатність спілкування, усвідомлення свого мислення, ефективність використання колишнього досвіду, критичне ставлення, самостійність мислення, стійкість та глибина знань, вміння абстрагуватися та встановлювати нові зв'язки та співвідношення між об'єктами.

Здатність до творчого мислення формується та розвивається протягом усього життя людини, але найефективніше та найбухливіше проходить цей розвиток у дитячому віці. При цьому визначну роль може відігравати школа (як ще 200 років тому писав Дантон «Після хліба для людей найголовніше – школа»).

Саме в школі формується особистість, мала дитина перетворюється на самостійну, на дорослу людину, якій потрібно знайти себе, визначити своє місце в світі, що неможливо без творчого мислення. Розвинути, виховати в дітей творче мислення – завдання кожного педагога. Педагоги впроваджуючи нові нестандартні методи навчання, роблять неймовірне – прищеплюють дітям жадобу знань, насаджуючи в них зернята творчості, а в результаті отримують розумних, талановитих учнів, які роблять все для того щоб вчитися, прагнуть нових знань, здібні до творчого мислення, творчої діяльності.

Проблеми розвитку творчих здібностей в шкільній географії і шляхи їх вирішення:

Нині в шкільній географії переважає репродуктивне навчання, що проявляється у наступному:

- Перевага на уроці віддається заучуванню, розширенню, поглибленню знань, а не їх міцності. Серед навчальних завдань дуже низька частка творчих.
- Теоретичні й практичні завдання на етапах систематизації та повторення навчального матеріалу мають переважно репродуктивний характер. Розв'язання творчих завдань часто залишається поза увагою вчителя, оскільки конкретна межа розвитку творчих здібностей не ставиться.
- Учні з метою полегшення вивчення матеріалу складають конспекти, схеми, таблиці. Але такі роботи не активізують пізнавальної діяльності.

Тому випускники наших шкіл не здатні самостійно розв'язувати проблеми, вирішувати практичні завдання, не можуть мислити діалектично, системно. Їм бракує творчої уяви, винахідливості.

Ось чому таким актуальним є питання розвитку особливості учня, його творчого потенціалу, активності в пізнанні, практичного спрямування теоретичних знань.

У процесі роботи помічено, що ознаки обдарованості у дітей виявляються в яскраво вираженій пізнавальній необхідності. Вони випереджають однолітків в опануванні навчального матеріалу з предмета, прагнуть до систематичних знань з географії та інших предметів.

Зрозуміло, що розкриття здібностей школяра, визначення ступеня його обдарованості можливі за умов працелюбності і високої пізнавальної активності. Отже, творчості необхідно навчати, а для цього необхідний час: спочатку йде найпростіше поповнення знань, далі відбувається формування умінь, тільки після цього процес спрямовується на розвиток творчих здібностей школяра. Для того щоб кожний учень міг розвивати свої творчі здібності, необхідне керівництво з боку вчителя, метою якого є:

- Використання різних форм, методів організації навчальної діяльності орієнтованої на конкретного учня;
- Створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу;
- Підтримка учня в його бажанні знаходити власний спосіб роботи, аналізувати свою роботу та роботу інших учнів на уроці ;
- Створення на уроці педагогічних ситуацій, що дають змогу учневі виявити ініціативу, самостійність у роботі, та умов для природженого самовираження учня

Безперечно, що вчитель на кожному уроці повинен розвивати гнучкість мислення дитини – основу творчого мислення. Для цього треба використовувати творчі завдання, дискусії, нестандартні уроки, тощо.

1. Творчі завдання включають теми для самостійних виступів учнів за їх вибором. Вони розраховані тільки для бажаючих. Творча діяльність дитини можлива в разі великої зацікавленості предметом вивчення, тому нав'язування творчих виступів не рекомендується. Наявність великої кількості телерадіоінформації, спеціальної географічної літератури, хрестоматій, посібників, сприятливий психологічний клімат на уроках підштовхує кращих учнів до самовираження, бажання засвоїти та розповісти на уроках додатковий матеріал з вивченої теми так, або він не був схожий на розповідь учителя, а доповнював її. Готуючи творчі завдання з учителями для проведення нестандартних уроків, учитель має підготувати додаткові матеріали та запропонувати їх використання учням, що полегшить підготовку до уроків.

Більшість творчих завдань складено з урахуванням використання додаткових літературних джерел на основі міжпредметних зв'язків з історією, біологією, літературою, іноземними мовами.

Наприклад:

Назви планет, легенди та міфи про зоряне небо (тема "Земля у космічному просторі") - міжпредметні зв'язки з історією стародавнього світу;

Які літературні герої користувались географічними картами і з якою метою?

(тема "План і карта") - зв'язки з художніми творами відомих письменників: Жюль Верн, Артура Конан Дойла та ін.

Значення річок та озер в житті людини (тема "Гідросфера") - можна використовувати додаткові матеріали з біології, історії.

Прогноз погоди на французькій мові (тема "Клімат України") - використати знання з іноземних мов.

2. Дискусія- організоване обговорення різних проблем, що може надати проблемам більшої значущості. Мозковий штурм. Це вид дискусії, що передбачає вислуховування ідей без обговорення: перед групою ставиться дискусійне завдання й учні відповідають на нього. Відповіді фіксуються в короткій формі.

Наприклад:

- Які чинники формування пустелі Сахара ?

- Які чинники сприяли швидкому економічному розвитку Пд. Кореї ?

- Чим і чому відрізняються типові чорноземи від південних ?

Учням ставиться дискусійне запитання. Ті, хто дає на нього ствердну відповідь, стають з одного боку, хто заперечує – з другого. Учитель підходить по черзі до кожного, пропонує відстояти свою точку зору.

- Чи вплине підвищення температури води Бенгальської течії на клімат пустелі Наміб?

- Українська діаспора – це радість чи горе українців ?

- Чи підвищить міжнародний статус України участь нашої держави в Північноатлантичному альянсі ?

3. Нестандартні уроки: урок - семінар, конференція, гра, змагання, консультація, бінарні уроки, КВК, екскурсії, інтерв'ю, реклама; організація нестандартних завдань чи запитань, нетрадиційних форм повторення; закріплення чи перевірки матеріалу, що вивчили.

Розглянемо методику використання групової навчальної діяльності на прикладі семінарських занять з географії в 6-ому класі, які за своєю структурою особливо стали виділятися з-поміж інших видів навчальних занять високою часткою самостійності й навчальної ініціативи школярів. Тема для семінарського заняття оголошується завчасно. На стенді в географічному кабінеті вивішується перелік запитань до семінару. Дуже важливо, щоб вчитель, готуючи групові запитання, старанно продумав їх зміст. Усі вони (загальні, диференційовані, передбачені шкільною програмою, додаткові, підвищеної складності) мають бути взаємозв'язаними між собою, що дасть змогу зробити узагальнюючий висновок наприкінці семінару. Наведу приклади орієнтованих запитань для проведення семінару з теми "Атмосфера" :

1. Поясніть, як атмосфера захищає життя на землі ?

2. Де і чому на земній поверхні спостерігаються найвища температура: на суші, в океані, в атмосфері ?

3. Чому взимку часом іде дощ, а навесні сніг ?

4. Доведіть на конкретних прикладах, що вітер та опади здатні поширювати інфекції.

При проведенні семінарських занять з використанням групової діяльності учнів, кращу організованість та результативність проявляє група 5-6 чоловік. Тут створюються умови, за яких учень краще розвиває свою творчу індивідуальність, тому що стає суб'єктом навчання. Групова діяльність на нестандартних уроках з географії спрямовує увагу на особистість і визнає ефективність уроку не лише гарними відповідями окремих учнів, а глибшими знаннями учнів класу.

В основу навчання географії в школі має бути покладений україноцентричний принцип. Він полягає в тому, що основні географічні закономірності природи і суспільства вивчаються на прикладах України. Вивчення материків і океанів, економічної і соціальної географії світу відбувається в постійному порівнянні з Україною, своєю місцевістю.

Необхідність вдосконалення і поглиблення виховання патріотизму і національної свідомості на уроках географії зумовлюється самою романтичною, краєзнавчою і народознавчою сутністю цієї науки. Жодна інша шкільна дисципліна не вивчає Україну, як складний територіально-природний, суспільний, господарський комплекс. І що б не вивчали діти - все це повинно зачепити їхні душі і серця. Свідомими громадянами України вони стануть лише тоді, коли відчують серцем невід'ємну причетність до української землі, українського народу, коли пам'ять мільйонів замучених на власній землі українців почне стукати в їхні серця і це буде початком становлення нової еліти України.

Література

1. Кобернік С. Г ; Коваленко Р.Р. Методика викладання географії в школі. К., " Стафед – 2 ", 2000. ст 67-71
2. Свиридова О. Сучасні методи і прийоми підвищення ефективності уроку географії. // Географія і основи економіки в школі. – 2002 - №4.
3. Воробйова Р. Розвиток творчої особистості учня на уроках географії і основи економіки в школі. – 2004 - №2.
4. Кухарев Н. На пути к профессиональному совершенству. М., "Просвещение", 1990 ст. 102 – 106.